

УДК 745.54 (477)

ВИТИНАНКА ЯК ВИД УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

Коробкіна П. С.¹, студ., Мосендз О. О.², докт. філос., доц.
ННІ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»
Українського державного університету науки і технологій

¹ polina05boxina@gmail.com

Постановка проблеми. Дослідження історії розвитку та типології мистецтва витинанки.

Мета дослідження. Доведення актуальності мистецтва витинанки в сучасному мистецькому просторі.

Результати дослідження. Історіографія української витинанки останнім часом значно поглибилась, багато мистецтвознавців, митців вивчають цю тему [1–5]. Дослідження включають в себе вивчення різних аспектів цього мистецтва, його історію, стилі, техніку і значення у культурному аспекті України [2, с. 78]. Науковці ретельно вивчають цей вид мистецтва, бо «витинанка – це не лише народне мистецтво, а й потужний інструмент, що, транслюючи традиції, пропонує нові їх прочитання, додаючи функціональному середовищу автентичності й естетики» [3, с. 224].

Згадки про хатні паперові оздоблення в Україні відомі вже з першої третини XIX ст. Поширення та доступність паперу для українців стали причиною появи цих видів декору. Перші паперові вироби, виготовлені народними майстрами власноруч, не мали в Україні окремо визначеної назви, їх спочатку називали: «квітки», «украса на вікна», «украси хати», «різки», «ружі», «хрестики», «хрещики», «різанки», «горобчики», «веляно» тощо. Згодом, від початку XX століття зустрічаються назви: «витинкі», «витинанки», «витинянки» (рис. 1).

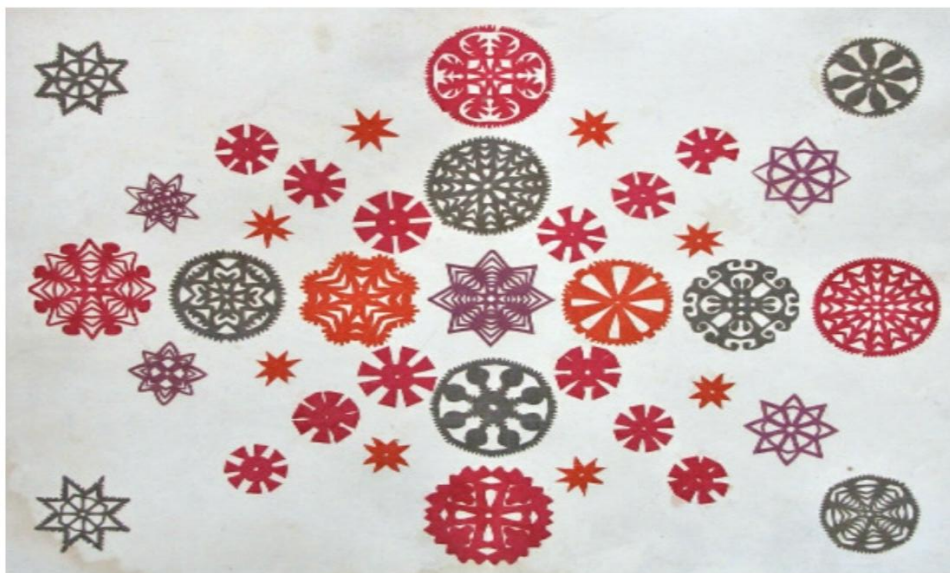

Рис. 1. Композиція з витинанок для декору стін хати, 1894, Галичина.
Кольоровий папір, вирізування

Традиційно витинанка в Україні була частиною хатнього декору. Її походження й формотворення пов'язані з навколишнім середовищем. Паперові елементи наклеювали на стіни, піч, сволок, або у вигляді фіранок декорували вікна – відголос цієї традиції дотепер

можна спостерігати у вигляді паперових сніжинок, які з'являються в приміщеннях та міських будівлях щозими.

Вершина в розвитку українських народних витинанок припадає на кінець XIX – початок XX століття. Важко було знайти сільське помешкання Поділля, Подністров'я, Слобожанщини без паперових прикрас. У вказаний період такі прикраси у сільському інтер'єрі користувались популярністю на великій етнографічній території, зокрема: Вінниччині, Київщині, Черкащині Дніпропетровщині, Запоріжжі, південній Одещині, південних районах Тернопільщини і Хмельниччини, Івано-Франківщині, південній Львівщині, Харківщині, півдні Луганщині, Буковині.

Згодом витинанка стала самостійною мистецькою одиницею. Найбільш поширеними були геометричні орнаменти, такі як сніжинки, ромби, або природні мотиви, такі як квіти.

Поширеним є мотив «Дерево життя», «букет», «вазон», «особливо популярними мотивами є колоски, сонце, півні та інші символи, що мають глибокий культурний і символічний сенс» [2, с. 77]. Часто зустрічається зображення тварин і птахів. Також персонажами витинанок митці обирають різноманітні одиничні постаті людей — козаків, берегинь, або групові зображення – хороводи (рис. 2).

Рис. 2. Витинанки, автори: 1 – Андрій Пушкарьов;
2 – Тарас Крамаренко; 3 – Вікторія Резніченко

Але вже в наступні десятиліття мистецтво витинанок перестає бути масовим захопленням і переходить у русло локальних традицій. У XX столітті «витинанка набула таких якостей: посилення змістового навантаження; ускладнення композиції; збільшення формату; розширення технологічних прийомів; філігранність виконання» [5, с. 331].

Дослідники виділяють дві великі групи цього виду мистецтва: традиційна витинанка та професійна сучасна [4, с. 103]. Паперові витинанки активно використовуються в сучасних умовах – як новорічні прикраси вікон і вітрин.

Зусиллями народних майстрів створений новий жанр – сувенірна витинанка у формі буклетів, листівок, настінних прикрас.

Витинанки поділяються на два основних види: ажурні і силуетні. Ажурні відрізняються особливою тонкістю, деталізацією і складністю візерунків, що нагадують мереживо. Силуетні – це витинанки, в яких основа відкидається, а залишається силует, який може бути суцільним, а в окремих випадках і зрідка прорізатися. Такі вироби можуть існувати без фону та вдало зображати

складні й впізнані сцени чи мотиви. Стиль силуетних витинанок використовується для створення мінімалістичних декоративних елементів, ілюстрацій, листівок, плакатів.

Найбільші за розмірами витинанки – це фіранки. Вони виготовляються з аркушів паперу великих форматів та розміщуються таким чином, щоб природне або штучне світло проходило через орнамент, підсвічуючи всю композицію. Велика площа дозволяє застосовувати різноманітні вирішення композиції. І ще один вид виготовлення витинанки – це вишиванки. Він відрізняється від попередніх тим, що створюється методом відщипування паперу пальцями, тобто відриванням. Відповідно до цього візерунки вишиванок мають більш узагальнений характер, візерунки створюються локальними плямами.

Висновки. Витинанки – вид українського декоративно-прикладного мистецтва, що має глибоке коріння. Технічні прийоми та функціональне призначення витинанок змінювалися, відповідно до соціально-економічного розвитку суспільства, а також індивідуального бачення майстрів про естетику та сутність цього виду творчості. Так, українська витинанка – це важлива частина культурної спадщини України, яка об'єднує в собі елементи мистецтва і ремесла. Українська витинанка привертає увагу іноземних шанувальників декоративного мистецтва і стає об'єктом зацікавленості на міжнародній арт-сцені, що сприяє культурному обміну і розвитку мистецьких зав'язків. Вивчення витинанки сприятимуть кращому розумінню української культури та її цінностей. Наступні покоління майстрів, які будуть опановувати цей вид мистецтва, зможуть надати своїм творам нових власних сенсів та неповторного бачення, зберігаючи українські традиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Косицька З. Українські витинанки кінця XIX – початку XXI ст. : проблеми вивчення, еволюція стилістики. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. 2023. Т. 11. С. 95–107. URL: <http://dx.doi.org/10.31338/2299-7237suv.11.6>
2. Рева Т. С., Святенко А. В. Українське мистецтво витинанки: історичний ракурс і сучасність. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2023. № 4. С. 77–82. URL: <https://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/293719>
3. Сліпич А. Л., Ковач О. А., Лисенко-Ткачук І. В. Культурно-мистецькі аспекти застосування української витинанки в сучасному дизайн-проектуванні. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2024. № 4. С. 217–225. URL: <https://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/322881>
4. Стульнікова Ю. О. Універсальність орнаментально-графічної мови сучасної витинанки. *Art and Design. Мистецтвознавство. Технічні науки*. 2020. № 3. С. 98–110. URL: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/16284>
5. Тихонюк Олена. Художні особливості витинанки українських професійних митців. *Народознавчі зошити*. 2013. № 2 (110). С. 327–332. URL http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/NaZo_2013_2_17.pdf